ਹੁਕਮੁ
ਭਾਗ-2

ਜੇਕਰ ਨਿੱਕਾ ਬੱਚਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਣ ਗੁਆਚ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਬਾਪ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਨੌਕਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰਨਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਅਤੇ ਕੰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਜਰਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਨੌਕਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਵਰਤਾਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਪਰ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ 'ਬਾਪ' ਦੀ ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨੌਕਰ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ, ਪੁੱਤਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਪ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਯਾ ਵਿਰਾਸਤ ਦਾ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ 'ਹੱਕਦਾਰ' ਤੇ ਮਾਲਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ 'ਜੀਵ', ਮਾਇਆ ਦੇ ਭ੍ਰਮ ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਇਲਾਹੀ 'ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ' ਨੂੰ ਭੁਲ ਗਏ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਹਉਮੈ ਵਿਚ, ਆਪਣੇ ਹੀ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ।

ਆਪਣੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਭਾਈ ਵਿਛੁੜਿ ਚੋਟਾ ਖਾਵੈ।। (ਪੰਨਾ-601)

ਅਤੇ 'ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ'

ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿਚ ਮਾਇਕੀ ਜੀਵਨ ਭੋਗਦੇ ਹਾਂ।

ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ।। (ਪੰਨਾ-133)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇਲਾਹੀ ਵਿਰਾਸਤ 'ਨਾਮ', ਪ੍ਰੀਤ, ਪ੍ਰੇਮ, ਰਸ, 'ਹੁਕਮੁ', ਚਾਉ, ਸੁਖ ਆਦਿ ਇਲਾਹੀ ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹੋਏ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ।

ਜਬ ਲਗੁ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝਤਾ ਤਬ ਹੀ ਲਉ ਦੁਖੀਆ ।।
ਗੁਰ ਮਿਲਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਨਿਆ ਤਬ ਹੀ ਤੇ ਸੁਖੀਆ ।। (ਪੰਨਾ-400)

ਜੁਗਾਂ-ਜੁਗਾਤਰਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰੂ, ਅਵਤਾਰ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਆਪਣੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਇਲਾਹੀ 'ਮਾਂ-ਬਾਪ' ਅਥਵਾ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸੁਖਦਾਈ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਬਾਬਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ, ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਇਲਾਹੀ 'ਵਿਰਾਸਤ' ਅਤੇ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਅਜੇ ਤਾਂਈ 'ਸੋਝੀ' ਜਾਂ 'ਪਹਿਚਾਣ'

ਨਹੀਂ ਆਈ।

ਹੈਰਾਨੀ ਅਤੇ ਅਫਸੋਸ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਏਹੋ ਜਿਹੀ ਇਲਾਹੀ, 'ਧੁਰ ਕੀ ਬਾਣੀ' ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ, ਰੈਣ-ਸਬਾਈਆਂ, ਕਥਾਵਾਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਭੀ, ਸਿਖ ਜਗਤ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਹਿੱਸਾ ਇਸ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ, ਅਨੁਭਵੀ ਆਤਮਿਕ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਮਝਣ, ਜਾਨਣ, ਪਹਿਚਾਨਣ, ਸੀਝਣ, ਚੀਨਣ, ਬੁਝਣ, ਮੰਨਣ, ਕਮਾਉਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਾਡੀ ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ, ਆਤਮਿਕ, ਅਣ-ਗਹਿਲੀ, ਅਵੇਸਲੇ-ਪਨ, ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹੀ, ਬੇ-ਮੁਖਤਾਈ ਦਾ ਭਿਆਨਕ ਅਤੇ ਦੁਖਦਾਈ 'ਸਿੱਟਾ' ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ, ਆਰਥਿਕ, ਰਾਜਸੀ, ਧਾਰਮਿਕ, ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪੱਖ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤੱਖ ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਇਲਾਹੀ ਗੁੱਝੇ, 'ਨਾਲ ਲਿਖੇ', 'ਹੁਕਮ' ਦੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ ਭੇਦ ਤੋਂ ਅਵੇਸਲੇ ਹੋ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਵਿਚ 'ਆਪ-ਹੁਦਰੇ' ਹੋ ਕੇ, ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਹੀ ਚਲਣ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਨੂੰ ਨਾ-ਸਮਝਣ, ਨਾ ਬੁੱਝਣ ਜਾਂ ਨਾ-ਪਹਿਚਾਨਣ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੀ ਬਾਬਤ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਗੁਰਵਾਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਖ਼ਤ ਤਾੜਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਢੀਠਤਾਈ ਵਿਚ 'ਮਚਲੇ' ਹੋ ਕੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਲਾਹੀ ਗੁਰ ਫੁਰਮਾਨਾਂ ਦੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ —

ਮਾਰਗਿ ਮੋਤੀ ਬੀਥਰੇ ਅੰਧਾ ਨਿਕਸਿਓ ਆਇ ॥
ਜੋਤਿ ਬਿਨਾ ਜਗਦੀਸ ਕੀ ਜਗਤੁ ਉਲੰਘੇ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-1370)

ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਣੈ ਬਪੁੜੇ ਭੂਲੇ ਫਿਰਹਿ ਗਵਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ-66)

ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਣੈ ਬਹੁਤਾ ਰੋਵੈ॥ ਅੰਦਰਿ ਧੋਖਾ ਨੀਦ ਨ ਸੋਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-85)

ਮਨਮੁਖ ਹੁਕਮੁ ਨਾ ਜਾਣਨੀ ਤਿਨ ਮਾਰੇ ਜਮ ਜੰਦਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-90)

ਪੂਰੇ ਗੁਰ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਮੰਨੈ ਓਹੁ ਮਨਮੁਖੁ
ਅਗਿਆਨੁ ਮੁਠਾ ਬਿਖੁ ਮਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-303)

ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝਿਆ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-560)

ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝਈ ਅੰਧਾ ਕਹੀਐ ਸੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-954-55)

ਕਿਰਤੁ ਨ ਮਿਟਈ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝੈ ਪਸੂਆ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-1013)

ਜੋ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝੈ ਖਸਮ ਕਾ ਸੋਈ ਨਰੁ ਕਚਾ ॥ (ਪੰਨਾ-1094)

ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸੁਨੇਹੇ ਵਾਇਰਲੈਸ (wireless) ਰਾਹੀਂ ਦੂਰ-ਦੁਰੇਡੇ ਭੇਜਦੇ ਹਾਂ। ਇਸੇ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡਿਉਂ ਖਬਰਾਂ ਰੇਡੀਓ ਜਾਂ ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਅਨ ਦੁਆਰਾ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ।

ਇਸ 'ਤਾਲ-ਮੇਲ' (communication) ਲਈ—

1. 'ਚਾਲੂ' ਰੇਡੀਓ (working radio)
2. ਇਕੋ ਲਹਿਰ (wave length)
3. 'ਖਾਸ' ਮੀਟਰ (particular cycle or meter)
4. ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤਾਕਤਵਰ ਟ੍ਰਾਂਸਮੀਟਰ (strong transmitter)
5. ਸਾਫ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ (clear atmosphere)

ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਹਵਾ ਵਿਚ—ਕਿਸਮ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਭਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜਦ ਸਾਡਾ ਰੇਡੀਓ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਮੀਟਰ ਅਤੇ ਵੇਵ-ਲੈਂਥ (wave-length) ਉਤੇ 'ਸੁਰ' (tune) ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਵ ਲੈਂਥ ਅਤੇ ਮੀਟਰ ਵਾਲੀ ਅਵਾਜ਼ ਹੀ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਾਲ 'ਗੱਲਾਂ' ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੇ 'ਧਿਆਨ', ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੀ ਵੇਵ ਲੈਂਥ ਇਕ ਸੁਰ ਵਿਚ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਵਰਨਾ ਬੇ-ਧਿਆਨੀ ਬਾਤ ਚੀਤ ਦਾ ਕੋਈ ਸਿੱਟਾ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਦਾ।

ਸਾਡੇ 'ਵਲਵਲੇ' ਤਾਂ ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਦਾਇਰੇ ਅੰਦਰ, ਸਾਡੇ ਮਾਇਕੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ, ਚਿੱਤ, ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਵੇਵ ਲੈਂਥ ਤੇ ਹੀ 'ਤਾਲ-ਮੇਲ' ਜਾਂ 'ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ' ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ 'ਖੇਲ' ਉਚੇ-ਸੁਚੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵੇਵ ਲੈਂਥ ਉਤੇ ਵਰਤਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਮਾਨਸਿਕ ਨੀਵੇਂ ਬੁੱਧੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵੇਵ ਲੈਂਥ ਉਤੇ ਸਮਝੀ, ਬੁੱਝੀ, ਪਕੜੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਇਹ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਆਪਣੀ 'ਹੋਂਦ' ਵਿਚੋਂ ਉਪਜਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਵਿਚੋਂ ਧੁੱਪ।

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ, ਇਹ 'ਹੁਕਮ-ਰੂਪੀ', 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਜਾਂ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਜ਼ੱਰੇ-ਜ਼ੱਰੇ ਵਿਚ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ 'ਰਵਿ ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰ ਹੈ', ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਰਚਿਆ ਗਿਆ। ਜੋ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ 'ਰਵਾਨਗੀ' ਜਾਂ ਸਹਿਜ-ਚਾਲ ਵਿਚ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਨਿੰਮਿਆ ਪਿਆਰੇ ਹੁਕਮੈ ਉਦਰ ਮਝਾਰਿ ॥
ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਜੰਮਿਆ ਪਿਆਰੇ ਊਧਉ ਸਿਰ ਕੈ ਭਾਰਿ ॥...

ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਆਇਆ ਪਿਆਰੇ ਹੁਕਮੇ ਜਾਦੋ ਜਾਇ ॥
ਹੁਕਮੇ ਬੰਨ੍ਹਿ ਚਲਾਈਐ ਪਿਆਰੇ ਮਨਮੁਖਿ ਲਹੈ ਸਜਾਇ ॥
ਹੁਕਮੇ ਸਬਦਿ ਪਛਾਣੀਐ ਪਿਆਰੇ ਦਰਗਹ ਪੈਧਾ ਜਾਇ ॥
ਹੁਕਮੇ ਗਣਤ ਗਣਾਈਐ ਪਿਆਰੈ ਹੁਕਮੇ ਹਉਮੈ ਦੋਇ ॥
ਹੁਕਮੇ ਭਵੈ ਭਵਾਈਐ ਪਿਆਰੇ ਅਵਗਣਿ ਮੁਠੀ ਰੋਇ ॥
ਹੁਕਮੁ ਸਿਞਾਪੈ ਸਾਹ ਕਾ ਪਿਆਰੇ ਸਚੁ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ਹੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-636)

ਹੁਕਮਿ ਰਹਾਏ ਆਪਣੈ ਮੂਰਖੁ ਆਪੁ ਗਣੇਇ ॥ (ਪੰਨਾ-1241)

ਹੁਕਮੀ ਸਾਜੇ ਹੁਕਮੀ ਢਾਹੇ ਏਕ ਚਸੇ ਮਹਿ ਲਖ ॥ (ਪੰਨਾ-1289)

ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਅਪਾਰ ਹੈ ਕੋਈ ਅੰਤੁ ਨ ਪਾਏ ॥
ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਪੂਰਾ ਭੇਟਸੀ ਸੋ ਚਲੈ ਰਜਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-396)

ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸੀਮਤ ਬੁੱਧੀ ਦੁਆਰਾ, ਇਸ ਗੁੱਝੇ ਅਤਿ ਸੂਖਮ, ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ 'ਨਾਮ ਲਿਖੇ' ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਜਾਂ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ 'ਠੋਕਰਾਂ' ਖਾਂਦੇ ਹਾਂ।

ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਜਾਇਜ਼-ਨਜਾਇਜ਼ ਉਕਤੀਆਂ-ਜੁਗਤੀਆਂ ਨਾਲ, ਕਿਸੇ ਕਸ਼ਟ ਜਾਂ ਦੁਖ ਨੂੰ 'ਟਾਲਣ' ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਜਦ ਆਪਣੇ ਯਤਨ ਅਸਫਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਨਿਹੱਥੇ' ਜਾਂ 'ਨਿਰਆਸਰੇ' ਹੋ ਕੇ, ਉਸ ਕਲੇਸ਼ ਜਾਂ ਕਸ਼ਟ ਨੂੰ 'ਰੱਬ' ਦਾ 'ਭਾਣਾ' ਜਾਂ 'ਹੁਕਮ' ਕਹਿ ਕੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਨੂੰ ਸੀਮਤ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਨਾਲ, ਜਾਣਿਆ, ਸਮਝਿਆ, ਬੁਝਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ 'ਹੁਕਮ' ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀ ਇਲਾਹੀ 'ਖੇਲ' ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਬੁੱਧੀ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਉਤਾਹਾਂ ਉਠ ਕੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵੇਵ ਲੈਂਥ ਤੇ, ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ, ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਬੁਝਿਆ, ਸੀਝਿਆ, ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਣ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਹੁਕਮ' ਨੂੰ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ 'ਸਮਝਣਾ' ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ, ਬਲਕਿ 'ਹੁਕਮ' ਦੇ ਆਤਮਿਕ 'ਗੁਝੇ-ਭੇਦ' ਨੂੰ 'ਬੁਝਣ', 'ਪਹਿਚਾਨਣ' ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਸਿਰਫ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ 'ਅਨੁਭਵ' ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਅਪਾਰ, ਗੁੱਝੇ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਨੂੰ ਬੁਝਣਾ, ਪਹਿਚਾਨਣਾ, ਮੰਨਣਾ ਜਾਂ 'ਕਮਾਉਣਾ' ਜੀਵ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀ 'ਖੇਲ' ਹੈ।

ਸੀਮਤ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ 'ਜੀਵ' ਆਪਣੀ ਦਿਮਾਗੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਇਸ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਨੂੰ ਨਾ 'ਬੁਝ' ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ 'ਮੰਨ' ਜਾਂ 'ਕਮਾ' ਸਕਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਵੇਵ ਲੈਂਥ ਵਿਚ ਬੜਾ 'ਅੰਤਰ' (variation) ਹੈ, ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਅਸਮਾਨ ਦਾ ਫ਼ਰਕ

ਹੈ। ਐਵੇਂ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਮਾਗੀ ਅਰਥ ਅਤੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਛਡਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ 'ਹਉਮੈ' ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਾਈ ਰਖਦੇ ਹਾਂ।

ਸਾਡੀ ਠੁੱਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਵੇਵਲੈਂਥ ਉਤੇ, ਪਕੜਿਆ ਜਾਂ ਸੁਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਿਮਾਗੀ ਖਿਆਲ, ਵਲਵਲੇ ਭੀ, ਦੂਜੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ (wave length) ਤੇ ਪਕੜੇ ਜਾਂ 'ਜਾਣੇ' ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਹਰ ਇਕ ਜੀਵ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਲਹਿਰਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਅਸੀਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਇਸੇ ਲਈ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ—

ਗਲਤ ਫਹਿਮੀ (misunderstanding), ਗਲਤ ਨਿਸਚੇ (misconceptions), ਸ਼ੱਕ, ਈਰਖਾ, ਖਿੱਚੋ-ਤਾਣ, ਵਿਰੋਧ, ਲੜਾਈਆਂ ਦਾ—ਘਰਾਂ, ਦਫ਼ਤਰਾਂ, ਸਰਕਾਰਾਂ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ, ਮੁਲਕਾਂ ਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਏਕਤਾ, ਇਕਸੁਰਤਾ, ਮੈਤਰੀ-ਭਾਵ, ਹਮਦਰਦੀ, ਦਇਆ, ਖਿਮਾਂ, ਪਿਆਰ ਦਾ, ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕਾਲ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਕਾਰਣ ਇਲਾਹੀ 'ਇਕੋ ਹੁਕਮ' ਨੂੰ 'ਨਾ ਬੁਝਣਾ' ਹੀ ਹੈ।

ਮਨਮੁਖਿ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝੇ ਬਪੁੜੀ ਨਿਤ ਹਉਮੈ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-1423)

ਅਵਾਜ਼ ਅਤੇ ਵਲਵਲੇ ਤਾਂ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਵੇਵਲੈਂਥ ਉਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ 'ਆਤਮ ਮੰਡਲ' ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਇਲਾਹੀ ਵਲਵਲਿਆਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ, ਜੋ 'ਤਤ ਰੂਪੀ' ਵੇਵਲੈਂਥ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਕੇ 'ਰਵਿ ਰਹੀ ਭਰਪੂਰ' ਹੈ।

ਇਹ ਆਤਮਿਕ 'ਤਤ-ਸਰੂਪੀ' ਵੇਵਲੈਂਥ (spiritual institutional wave length) ਉਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਈ ਰੱਬੀ 'ਬਾਣੀ', 'ਹੁਕਮ', 'ਨਾਮ', 'ਸ਼ਬਦ', ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਸੀਮਤ ਬੁੱਧੀ ਦੀਆਂ ਮਾਇਕੀ ਲਹਿਰਾਂ (cosmic wave lengths) ਦੀ 'ਪਕੜ' ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹੈ।

ਇਹੋ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਪਾਠ, ਕਥਾ, ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ੍ਰੀਵ 'ਤਤ-ਰੂਪੀ' 'ਅਨੁਭਵੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ' (spiritual essence) ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਜਦ ਇਸ ਗੁੱਝੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਉਪਜਿਆ ਹੋਇਆ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਾਇਕੀ ਸੀਮਤ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਵੇਵਲੈਂਥ ਨਾਲ 'ਪਕੜ' ਸੁਣ, ਬੁਝ, 'ਪਹਿਚਾਣ' ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਇਸ 'ਹੁਕਮ' ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਜਾਂ ਕਮਾਉਣਾ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਦਿਮਾਗੀ ਤੌਰ ਤੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਬਾਬਤ ਘਨੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ, ਬਹਿਸਾਂ, ਗਿਆਨ ਘਟਦੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਰੱਬੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਤੇ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ

ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਆਪ ਖੁਦ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਦੇ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਜਾਂ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਗਲਾ ਕਰੇ ਘਣੇਰੀਆ ਖਸਮ ਨ ਪਾਏ ਸਾਦੁ ॥ (ਪੰਨਾ–474)

ਤਾ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂਝੈ ਬਪੁੜਾ ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰੀ ॥ (ਪੰਨਾ–423)

ਖਬਰਾਂ ਸੁਨਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਉਸ ਮੀਟਰ ਅਤੇ ਵੇਵਲੈਂਥ ਉਤੇ ਰੇਡੀਓ ਲਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਖ਼ਬਰਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਮੀਟਰ ਅਤੇ ਵੇਵਲੈਂਥ ਤੇ ਉਹ ਖਬਰਾਂ ਸੁਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ।

ਸਾਡਾ ਧਿਆਨ, ਬਿਰਤੀ, 'ਸੁਰਤੀ' ਦੀ 'ਸੂਈ' ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਮੁਖੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਮੋਹ–ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਖੱਚਤ ਅਤੇ ਗਲਤਾਨ ਹੈ।

ਏਸੇ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਤ੍ਰ–ਆਤਮੇ 'ਤੱਤ ਰੂਪੀ' 'ਅਨੁਭਵੀ' ਰੇਡੀਓ ਤੋਂ ਉਕਾ ਹੀ—

ਬੇ–ਖਬਰ, ਬੇ–ਪ੍ਰਵਾਹ, ਅਨਜਾਣ, ਅਗਿਆਨੀ, ਅਵੇਸਲੇ, ਮਚਲੇ ਹੋਇ ਹੋਇ ਹਾਂ। ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੁਝੇ, ਅੰਤ੍ਰੀਵ, 'ਨਾਲ ਲਿਖੇ' ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ 'ਸੁਨਣ', 'ਬੁਝਣ' 'ਪਹਿਚਾਨਣ' ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ, ਮੰਨਣਾ ਅਤੇ ਕਮਾਉਣਾ ਤਾਂ ਕੀ ਸੀ।

ਇਸ ਲਈ ਸੂਖਮ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਨੂੰ ਬੁੱਝਣ, ਪਹਿਚਾਨਣ ਲਈ, ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਧਿਆਨ, ਸੁਰਤੀ–ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਾ ਵਲ 'ਮੋੜਨਾ' ਪਵੇਗਾ।

ਸੇਖਾ ਚਉਚਕਿਆ ਚਉਵਾਇਆ ਏਹੁ ਮਨੁ ਇਕਤੁ ਘਰਿ ਆਣਿ ॥
ਏਹੜ ਤੇਹੜ ਛਡਿ ਤੂ ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਪਛਾਣੁ ॥ (ਪੰਨਾ–646)

ਪਰ ਜੁਗਾਂ–ਜੁਗਾਂਤਰਾਂ ਤੋਂ ਮਨਾਂ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰ–ਮੁਖੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਖਿੰਡਣ, ਦੌੜਨ, ਦੁੜੰਗੇ ਲਾਉਣ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਰੰਗ–ਰਸ ਭੋਗਣ ਵਿਚ ਹੀ ਖੱਚਤ ਹੋਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਅੰਤ੍ਰ–ਮੁਖੀ 'ਮੋੜਨਾ' ਅਤਿਅੰਤ ਕਠਨ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠ, ਪੂਜਾ, ਕੀਰਤਨ, ਸਿਮਰਨ, ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਭੀ ਸਾਡਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਟਿਕਦਾ। ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੀ ਇਹ ਆਮ ਸ਼ਕਾਇਤ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਅਸਾਧ, ਅਵਾਰਾ, ਬੇ–ਲਗਾਮੇ ਮਨ ਨੂੰ ਅੰਤ੍ਰ–ਮੁਖੀ ਮੋੜਨਾ ਅਤਿ ਕਠਨ ਖੇਲ ਹੈ।

ਜਨ ਨਾਨਕ ਇਹੁ ਖੇਲੁ ਕਠਨੁ ਹੈ ਕਿਨਹੂੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ–219)

ਪਰ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋੜ ਕੇ ਅੰਤ੍ਰ–ਮੁਖੀ ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਉਚੇ–ਸੁਚੇ ਇਲਾਹੀ 'ਤੱਤ–ਰੂਪ ਹੁਕਮੁ' ਨੂੰ ਜਾਨਿਆ, ਬੁੱਝਿਆ, ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਨਹੀਂ

ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਸ 'ਕਠਨ' ਆਤਮਿਕ 'ਖੇਲ' ਨੂੰ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆਂ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ, ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸੇਵਾ, ਅਤਿਅੰਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥ (ਪੰਨਾ-12)

ਏਕ ਪਲਕ ਸੁਖ ਸਾਧ ਸਮਾਗਮ ਕੋਟਿ ਬੈਕੁੰਠਹ ਪਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-1208)

ਅੰਚਲੁ ਗਹਿ ਕੈ ਸਾਧ ਕਾ ਤਰਣਾ ਇਹੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-218)

ਇਹ ਇਲਾਹੀ, ਅਨੋਖੀ, ਅਸਚਰਜ, ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਹੁਕਮ ਦੀ 'ਲੁਕਮਿਚਾਈ' ਦੀ 'ਖੇਲ', ਅਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਸਦੀਵੀ ਵਰਤ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਆਪਣੇ ਅਚਰਜ 'ਚੋਜ' ਦੁਆਰਾ ਆਪ ਹੀ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ 'ਜੀਵਾਂ' ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਆਪਣਾ 'ਹੁਕਮ' ਵਰਤਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਸੰਤਾਂ, ਮਹਾਂ ਪੁਰਖਾਂ ਦੀਆਂ 'ਬਾਣੀਆਂ' ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ 'ਹੁਕਮ' ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਦੀ ਜਾਚ ਜਾਂ ਗਿਆਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ 'ਖੇਲ' ਵਿਚ ਅਚੰਭੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀ ਗੁਪਤ ਤੌਰ ਤੇ ਖੇਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਰਚੀ ਹੋਈ 'ਖੇਲ' ਨੂੰ ਆਪ ਹੀ ਦੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। "ਦੇਖਨ ਕੋ ਪਰਪੰਚ ਕੀਆ॥"

ਇਸ ਸਾਰੀ ਅਨੋਖੀ, ਬਚਿਤ੍ਰ, ਅਚਰਜ, ਗੁਪਤ, ਨਿਰਾਲੀ, ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰਿਮ-ਖੇਲ' ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪਿਆਰ, ਬਖਸ਼ਿਸ਼, ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਰੌਂ ਦੀ 'ਰਵਾਨਗੀ' ਜਾਂ 'ਸਹਿਜ ਚਾਲ' ਨੂੰ ਹੀ 'ਹੁਕਮੁ' ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਸਾਰੀ 'ਇਲਾਹੀ' ਗੁਪਤ ਖੇਲ ਅਥਵਾ 'ਹੁਕਮੁ' ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਤਿ ਸੂਖਮ 'ਗੁੱਝਾ-ਭੇਦ' ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਨੇ ਹੀ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ, ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਬੁੱਝਿਆ, ਜਾਣਿਆ, ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਐਸੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਹੀ ਇਸ ਊਚਮ-ਊਚੀ, ਸੂਚਮ-ਸੂਚੀ ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਖੇਲ', 'ਖੇਲ-ਨਿਰਾਲੀ' ਦੇ 'ਹੁਕਮ' ਨੂੰ 'ਬੁੱਝ' ਕੇ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ 'ਭਾਣਾ ਮੰਨ' ਜਾਂ 'ਕਮਾ' ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ ਕਿ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ 'ਨਾਲ ਲਿਖੇ' ਗੁੱਝੇ, ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਉਪਜਦੀਆਂ, ਪਲਦੀਆਂ ਅਤੇ 'ਲੈ' ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ 'ਇਲਾਹੀ ਰੌਂ' ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ 'ਸਹਿਜ ਚਾਲ' ਦੀਆਂ 'ਲਹਿਰਾਂ' ਉਤੇ 'ਨਿਸਚਿੰਤ ਅਤੇ ਨਿੱਸਲ' ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹੁ-ਸਾਗਰ ਵਲ ਅਨਜਾਣੇ, ਅਭੋਲ, ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਹੀ ਰੁੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪਰ ਇਨਸਾਨ ਹੀ ਇਕ ਐਸੀ ਜੂਨ ਹੈ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ, ਉਕਤੀਆਂ-ਜੁਗਤੀਆਂ, ਏਹੜ-ਤੇਹੜ ਦੁਆਰਾ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ 'ਸਹਿਜ-ਚਾਲ' ਜਾਂ 'ਭਾਣੇ' ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਹਉਮੈ ਦੇ 'ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰ' (whirlpool) ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਕਰਮ-ਬੱਧ' ਹੋ ਕੇ 'ਪਲਚਿ ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੋਹੁ' ਵਾਲਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮਿਸਾਲ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ 'ਨਹਿਰ' ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਲੱਕੜੀ, ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਉਤੇ, ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਸਿਆਣਪ ਜਾਂ ਖੇਚਲ ਦੇ, ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ, ਅਭੋਲ ਹੀ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵੇਗ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਉਹ ਲੱਕੜੀ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਵਲ ਰਿਸਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਪੁਲ ਦੇ ਥਮਲੇ ਕੋਲ ਪਾਣੀ ਦੇ 'ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰ' ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਲੱਕੜ ਦਾ ਉਦਾਹਰਣ, ਇਨ-ਬਿਨ ਇਨਸਾਨ ਤੇ ਢੁੱਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨਸਾਨ ਹੀ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੀ ਐਸੀ 'ਜੂਨ' ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ ਉਕਤੀਆਂ-ਜੁਗਤੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ' ਦੀ 'ਸਹਿਜ ਚਾਲ' ਜਾਂ 'ਭਾਣੇ' ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ 'ਹਉਮੈ' ਦੇ ਘੁੰਮਣ ਘੇਰ ਜਾਂ 'ਚੌਰਾਸੀ' ਦੇ 'ਆਵਾਗਵਨ' ਦੇ ਚੱਕਰ ਦੇ 'ਫੇਰ' ਵਿਚ ਫਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਖ ਭੋਗਦੀ ਹੈ।

ਇਕਿ ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਿ ਨ ਜਾਣਨੀ ਭਾਈ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਫਿਰਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-1419)

ਪੁਲਾੜ ਵਿਚ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਦੀਆਂ ਹਵਾਈ ਧਾਰਾਂ (strong air currents) ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ 'ਵਾ-ਵਰੋਲੇ' ਵਾਂਗ ਵਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੂਫਾਨੀ-ਵਾਯੂ-ਧਾਰਾਂ' ਨੂੰ 'ਹਨੇ ਰੀ' ਭੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਨੇਰੀ ਜਾਂ 'ਵਾ-ਵਰੋਲੇ' ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਕਦੇ ਕਦੇ ਚਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸ਼ਕਤੀ-ਮਾਨ ਤੂਫਾਨੀ ਵਾਯੂ ਧਾਰਾਂ ਬਦਲਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਉਪਰ ਪੁਲਾੜ ਵਿਚ ਅਕਸਰ ਚਲਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। 'ਵਾ-ਵਰੋਲੇ' ਵਾਂਗ ਜੇ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੂਫਾਨੀ-ਵਾਯੂ-ਧਾਰਾਂ' ਵਿਚ ਵੜ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਤਿੱਖ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਹੀ ਉਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤੂਫਾਨੀ ਵਾਯੂ 'ਵਹਿਣ' (air current) ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਉਡਨ-ਖਟੋਲਾ (gliders) ਉਡਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਇਸ ਵਹਿਣ ਦੀ ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪੁਲਾੜ ਵਿਚ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਉਡਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਐਨ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ', 'ਜੀਵਨ- ਰੌ', 'ਨਾਮ' ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਸਹਿਜ-ਚਾਲ ਰਵਿ-ਰਹੀ ਭਰਪੂਰ ਹੈ।

ਏਸ 'ਰਵਾਨਗੀ' ਜਾਂ 'ਹੁਕਮ' ਵਿਚ ਜੀਵ ਨੂੰ ਸਿਆਣਪਾਂ, ਉਕਤੀਆਂ, ਜੁਗਤੀਆਂ, ਏਹੜ-ਤੇਹੜ, ਸੰਕਲਪ-ਵਿਕਲਪ, ਆਸਾ-ਮਨਸਾ, ਸਕੀਮਾਂ, ਫਿਕਰ-ਚਿੰਤਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਰੱਬੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ 'ਜੀਵਨ-ਰੌਂ' ਆਪ ਹੀ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਜਹਾਜ਼, ਬੋਹਿਥ (glider) ਨੂੰ ਆਪਣੀ 'ਸਹਿਜ-ਚਾਲ' ਜਾਂ 'ਭਾਣੇ' ਵਿਚ ਅਨਜਾਣੇ,

ਅਭੋਲ, ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਹੀ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਸੀਮਤ ਬੁੱਧੀ ਦੀਆਂ ਸਿਆਣਪਾਂ, ਸਕੀਮਾਂ ਘੋਟਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡਾ ਮਨ, ਚਿੱਤ, ਬੁੱਧੀ ਅਕਾਲ-ਪੁਰਖ ਦੀ ਅਨੰਤ ਅਤੇ ਅਭੁੱਲ ਸਿਆਣਪ, 'ਨਾਲ ਲਿਖੇ' ਹੁਕਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ, 'ਸੁਰ' ਵਿਚ, 'ਭਾਣੇ' ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਹੁਕਮ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ' ਦੀ ਅਸੀਂ ਕਮਾਈ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਹਿਥੁ ਹਰਿ ਨਾਵ ਹੈ ਕਿਤੁ ਬਿਧਿ ਚੜਿਆ ਜਾਇ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਭਾਣੈ ਜੋ ਚਲੈ ਵਿਚਿ ਬੋਹਿਥ ਬੈਠਾ ਆਇ ॥ (ਪੰਨਾ-40)

ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਮਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ, ਵਿਕਲਪਾਂ, ਕਰਮਾਂ, ਧਰਮਾਂ ਨੂੰ ਇਲਾਹੀ ਭਾਣੇ ਦੀ ਰੰਗਤ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਜਮਾਂ ਦੇ ਵਸ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ।

84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਤਾਂ ਅਨਜਾਣੇ ਅਤੇ ਅਭੁੱਲ ਹੀ ਇਸ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਜਾਂ ਭਾਣੇ ਵਿਚ 'ਸੁਰ' ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੋਝੀ ਅਤੇ ਉਦਮ ਨਾਲ, ਉਸ ਇਲਾਹੀ ਜੀਵਨ-ਰੌਂ, ਹੁਕਮ, ਸ਼ਬਦ, ਨਾਮ, ਸਹਿਜ-ਚਾਲ, ਭਾਣੇ ਵਿਚ, ਆਪਣੇ ਮਨ, ਚਿੱਤ, ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ 'ਸੁਰ' ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਆਪਣੀਆਂ ਸੁਰਤੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਕੇ, ਸਿਮਰਨ ਦੁਆਰਾ, ਅੰਤ੍-ਮੁਖੀ, ਅੰਤ੍-ਆਤਮੇ, ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀ 'ਜੀਵਨ-ਰੌਂ' ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ 'ਸਹਿਜ-ਚਾਲ' ਨਾਲ 'ਸੁਰ' ਕਰਨਾ ਹੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁਝਣਾ, ਜਾਣਨਾ, ਪਹਿਚਾਨਣਾ, ਮੰਨਣਾ, ਕਮਾਉਣਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਬਾਕੀ ਜੂਨਾਂ ਤਾਂ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ 'ਸਹਿਜ-ਚਾਲ' ਵਿਚ 'ਦਖਲ' ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੀਆਂ, ਪਰ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀ ਸਿਆਣਪ, ਉਕਤੀਆਂ-ਜੁਗਤੀਆਂ ਨਾਲ, ਜਿਥੋਂ ਤਾਂਈ ਇਸ ਦੀ ਵਾਹ ਚਲਦੀ ਹੈ, ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਵਿਚ 'ਦਖਲ' ਦੇਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ ਸੁਖਦਾਈ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ 'ਸਹਿਜ-ਚਾਲ' ਤੋਂ 'ਬੇ-ਸੁਰਾ' (out of tune) ਹੋ ਕੇ ਭਾਣੇ ਦੀ 'ਰਵਾਨਗੀ' ਵਿਚ 'ਵਿਘਨ' ਪਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਆਪਣੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ' ਚਲ ਕੇ 'ਵਿਛੜ ਚੋਟਾਂ' ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸਮੁੱਚੇ ਲੇਖ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਹ ਹੈ :—

1. ਇਹ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਇਕ ਹੈ, ਗੁਪਤ ਹੈ, 'ਨਾਲ' ਲਿਖਿਆ ਹੈ, 'ਰਵਿ-ਰਹਿਆ ਭਰਪੂਰ' ਹੈ, 'ਅਭੁਲ' ਹੈ, ਅਬੋਲ ਹੈ, ਅਬੁੱਝ ਹੈ,ਅਗਮ ਹੈ, ਅਸਚਰਜ ਹੈ, ਅਪਾਰ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਹੈ, ਨਾਮ ਹੈ, 'ਜੀਵਨ ਰੌਂ' ਹੈ, 'ਰਵਾਨਗੀ' ਹੈ, 'ਸਹਿਜ-ਚਾਲ' ਹੈ, 'ਪ੍ਰੇਮ-ਖੇਲ' ਹੈ, 'ਖੇਲ-ਨਿਰਾਲੀ' ਹੈ, 'ਖੇਲ-ਅਖਾੜਾ' ਹੈ, 'ਵਡ-ਖੇਲ ਤਮਾਸ਼ਾ' ਹੈ, 'ਭਾਣਾ' ਹੈ।

2. ਇਹ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਸਮਝ, ਸੋਚ, ਵਿਚਾਰ, ਗਿਆਨ, ਫਿਲੋਸਫੀ, ਸਿਆਣਪ, ਵਿਦਿਆ, ਵਿਗਿਆਨ, 'ਪਕੜ' ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ।

3. ਇਸ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੇ ਬੁੱਝਣ ਅਤੇ ਪਹਿਚਾਨਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਸੀਂ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ 'ਹਉਮੈ' ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਚਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮ-ਬੱਧ ਹੋ ਕੇ 'ਆਵਾ-ਗਵਨ' ਦੇ 'ਗੇੜ' ਵਿਚ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

4. ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁੱਝਣ ਅਤੇ ਪਹਿਚਾਨਣ ਲਈ :—

(ੳ) ਧਿਆਨ, ਸੁਰਤੀ, ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਅੰਤ੍ਰ-ਮੁਖੀ ਕਰਕੇ ਅਟੁਟ ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨਾ।

(ਅ) ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਸ਼ਬਦ-ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਲਿਵ-ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ 'ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਆਤਮਿਕ' ਲਹਿਰਾਂ (wave length) ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ।

(ੲ) ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਚੀਆਂ ਸੁੱਚੀਆਂ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ (celestial wave lengths) ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ, ਅਨੁਭਵੀ ਤਤ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਣਾ।

ਸ) ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ 'ਹੁਕਮੀ', ਅਥਵਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਅਪਾਰ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਸੋਝੀ, ਬੂਝ ਅਤੇ ਪਹਿਚਾਣ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

5. ਇਸ ਆਤਮਿਕ ਖੇਲ, ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਦੀ ਅਨੁਭਵੀ ਖੋਜ, ਬੁਝਣ ਅਤੇ ਪਹਿਚਾਨਣ ਵਿਚ, ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ, ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਅਤੇ ਅਤਿਅੰਤ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਮਾਏ ਹੋਏ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਖਸ਼ੀ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਕਿਰਨਾਂ (personal powerful vibrations) ਸਾਡੀਆਂ ਖਿੰਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨ, ਅੰਤ੍ਰ-ਮੁਖੀ, ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਵਲ 'ਮੋੜਣ' ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਪਰਮਾਰਥਕ ਜਾਂ ਆਤਮਿਕ ਪੰਧ ਵਿਚ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਕਰਨ ਦਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਤਾਕੀਦੀ ਹੁਕਮ ਹੈ—

ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੰਤਹ ਸੰਗਿ ਰਾਖਹੁ ਏਹੁ ਨਾਮ ਦਾਨੁ ਦੇਵਾਇਣਾ ॥ (ਪੰਨਾ-1078)

ਪੂਰਬ ਕਰਮ ਅੰਕੁਰ ਜਬ ਪ੍ਰਗਟੇ ਭੇਟਿਓ ਪੁਰਖੁ ਰਸਿਕ ਬੈਰਾਗੀ ॥
ਮਿਟਿਓ ਅੰਧੇਰੁ ਮਿਲਤ ਹਰਿ ਨਾਨਕ ਜਨਮ ਜਨਮ ਕੀ ਸੋਈ ਜਾਗੀ ॥

(ਪੰਨਾ–204)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਆਸਰੈ ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ਲਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ–966)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਰਸੁ ਪਾਇਆ ॥
ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਰਿਦ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ–1348)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਨਿਹਚਉ ਹੈ ਤਰਣਾ ॥ (ਪੰਨਾ–1071)

ਮਿਲਿ ਸਤਸੰਗਤਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ਕਢਿ ਮਾਖਨ ਕੇ ਗਟਕਾਰੇ॥ (ਪੰ.–982)

ਸਤਸੰਗਤਿ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰਮੋਲਕੁ ਵਡੈ ਭਾਗਿ ਪਾਇਆ ਜਾਈ॥ (ਪੰਨਾ–909)

This Divine Current is governed by the all-engulfing, benevolent Divine Law or Divine WILL, which is inherent and in-laid in every soul and is working secretly, inperceptibly and invisibly in the life of every particle of the universe.

But under the spell of illusive 'Maya' and consequent false sense of 'Ego'—we humans, have become ignorant of this un-erring, all-engulfing and benevolent Divine Laws; whereby we have become subject to the Cosmic Law of—"As you sow so shall you reap."

It is all a matter of change or transformation of our consciousness—

FROM—illusive false egoistic conception,

TO—the consciousness of all—engulfing, benevolent, magnanimous, kind, loving, blissful Divine Law.

To attain this exalted state of consciousness—it is imperative to turn our thoughts in-ward—by contemplation and meditation on the Divinity, GOD and HIS DIVINE LAW.

In this very difficult subtle and sacred process of mind, heart and soul, help, guidance and blessings of Iluminated Souls—'God-man' is essential.

ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਾਮਨਿਕ ਅਸਰ ਦੀ ਬਾਬਤ—ਕਿਸੇ ਵਿਦਵਾਨ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ—

Personal contact or company is the easiest and quickest way of conveying thoughts and influencing others. The affect of such influence is dependent on the intensity and conviction of one's fellings on the one part, and the receptibility of the receiving mind.

Hence persons of developed minds and Illuminated souls with deep conviction and strong faith—can influence and infect weaker minds. Where vocal exhortations or intellectual philosophies—fail to leave any sustaining mark on the minds of the audience, the very presence of a dynamic Enlightened Soul—can silently inspire and transform the lives of individuals—with his penetrating spiritual a Rays and Vibrations, constantly emanating from his sublime dynamic Personality.

The same principle applies to the Intuitional Writings of Enlightened Souls—which are ever fresh, original and soul stirring, call them Saints, Sages or 'God-Men' as you like.

If cultivated powerful mind can affect the ordinary mind so deeply on the mental and emotional plane or wave length—Illuminated and Enlightened soul can also inspire, awaken and ignite the aspiring soul and usher it into the subtle Intuitional Spiritual plan or wave length.

If lasser rays can penetrate through thick metals, and the destructive dynamic ray of 'Lightening' can do so much havoc on the physical plane—the Volatile, dynamic subtle rays of Divine vibrations, emanating from the dynamic Divine Personality of a 'God - Man'—can also pierce the thick walls of our materialistic and intellectual illusive conceptions, touch the Divine Fringes of the Soul of the Aspirant, and usher him into the Intuitional Wave length of the Divine Realm.

Thus the silent invisible but dynamic rays of Divinity can transform and change the life of an aspiring soul—into a spiritual 'God - Man'. He is re-born into the Divine Realm.

This is the direct way of introduction of an inspiring soul—into the spiritual intuitional Wave length of the Divine Realm, from which all manifestations emanate, and are governed by the Divine Law—under Divine grace and glory.

But such true Illuminated Souls are rare and far between, and can hardly be recognised or identified !

ਇਸ ਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਉੱਥਲਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ—

'ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਮੇਲ ਅਥਵਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸੌਖਾ ਅਤੇ ਅਸਰਦਾਇਕ ਸਾਧਨ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਉਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ 'ਗ੍ਰਹਿਣ ਸ਼ਕਤੀ' ਅਨੁਸਾਰ, ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਅਸਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਥੇ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਦਿਮਾਗੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਅਸਰ ਥੋੜੇ ਚਿਰ ਲਈ – ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ 'ਜੀਵਨ' ਵਿਚੋਂ ਉਪਜੀਆਂ ਤੀਖਣ ਆਤਮਿਕ ਕਿਰਨਾਂ—ਉਤਮ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਟੁੰਬ ਕੇ, ਚੁਪ-ਚੁਪੀਤੇ ਹੀ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਦਲ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਏਹੀ ਅਸੂਲ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੀਆਂ ਲੇਖਣੀਆਂ ਤੇ ਭੀ ਘਟਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਵਾਲੇ ਅਨੁਭਵੀ-ਤਤ-ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਐਸੀਆਂ ਲੇਖਣੀਆਂ—ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ 'ਅਨੁਭਵੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ' ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਸਦਾ ਹੀ ਨਿਰੋਲ, ਨਿਰਮਲ, ਸੱਜਰੀਆਂ, ਇਲਾਹੀ ਕਿਰਨਾਂ (Divine rays) ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀਆਂ 'ਅਨੁਭਵੀ ਕਿਰਨਾ'— ਹੋਰਨਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਟੁੰਬਣ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ 'ਚਿੰਣਗ' ਨਾਲ ਜਗਾਉਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਸੇ ਕਾਰਣ 'ਗੁਰਬਾਣੀ' ਨੂੰ ਜੁਗੋ-ਜੁਗ ਅਟਲ 'ਗੁਰੂ' ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇਕਰ, ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਮਨਾਂ ਦੇ ਦਿਮਾਗੀ ਵਲਵਲਿਆਂ ਦਾ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨਾਂ ਉਤੇ ਇਤਨਾ ਅਸਰ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ 'ਕਿਰਨਾਂ' ਯਾ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਉੱਤਮ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਟੁੰਬ ਕੇ, ਜਗਾ ਕੇ, ਆਤਮਿਕ-ਛੋਹ ਦੁਆਰਾ, ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਜਾਂ ਆਤਮਿਕ ਲਹਿਰਾਂ (wave lengths) ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਭੀ ਸ਼ਕਤੀ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ।

ਜੇਕਰ 'ਲੇਜ਼ਰ ਰੇਜ਼' (lasser rays) ਧਾਤ ਦੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪਾਰ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਮਹਾਂ-ਪੁਰਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਤੀਖਣ ਆਤਮਿਕ ਕਿਰਨਾਂ (strong vibrations) ਭੀ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਟੇ ਤੇ ਸਬਲ ਮਾਨਸਿਕ 'ਛੌੜ' ਜਾਂ ਭਰਮ ਦੇ ਕਾਲੇ-ਬੋਲੇ 'ਬੱਦਲ' ਚੀਰ ਕੇ ਜੀਵ ਦੀ ਆਤਮਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਛੋਹਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਮਈ' ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਉਪਜੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਉੱਤਮ-ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੀ ਰੂਹ ਨੂੰ ਚੁਪ-ਚੁਪੀਤੇ ਹੀ 'ਬਦਲ' ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਨਵਾਂ ਜੀਵਨ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਜਾਂ ਇਲਾਹੀ ਵੇਵਲੈਂਥ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣ ਲਈ ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਨੂੰ ਬੁਝਣ, ਪਹਿਚਾਨਣ, ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਉੱਚੀ ਸੁੱਚੀ ਸੌਖੀ ਜੁਗਤ 'ਸਾਧ-ਸੰਗਤ' ਦੱਸੀ ਗਈ ਹੈ।

'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ (Divine wave length) ਵਿਚ—

ਅਨੂਪ-ਵਸਤੂਆਂ, ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ, ਪ੍ਰਿਮ-ਪਿਆਲਾ, ਹਰਿ-ਰਸ, ਹਰਿ-ਰੰਗ, ਭਗਤ-ਭੰਡਾਰ, ਪਰਮਪਦ, ਹੁਕਮ, ਭਾਣਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ, ਨਾਮ ਆਦਿ, ਅਨੇਕ ਅਚਰਜ, 'ਸਾਰ

ਵਸਤੂਆਂ' ਦਾ ਇਲਾਹੀ ਵਣਜ, ਵਪਾਰ, ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਿਰਫ 'ਇਲਾਹੀ ਵਣਜਾਰਿਆਂ' ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣਾ, ਇਸੇ ਗੁੱਝੀ ਇਲਾਹੀ ਰਾਸ ਦੀ ਲੇਵਾ-ਦੇਵੀ ਜਾਂ 'ਖਮੀਰ' ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ।

ਇਥੇ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦਾ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ, ਉਕਤੀਆਂ-ਜੁਗਤੀਆਂ, ਸਿਆਣਪਾਂ ਦੇ 'ਖੰਭ', ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀਆਂ 'ਦਾਮਨਿਕ ਲਿਸ਼ਕਾਂ' ਕਿਰਨਾਂ, ਨਾਮ ਨਾਲ 'ਸੜ' ਜਾਂਦੇ ਹਨ—

ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹੁਕਮ ਹੈ—

ਵਣਜਾਰਿਆ ਸਿਉ ਵਣਜੁ ਕਰਿ ਲੈ ਲਾਹਾ ਮਨ ਹਸੁ ॥ (ਪੰਨਾ-595)

ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਮੇਰੀ ਲੇਵਾ ਦੇਵੀ ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬਿਉਹਾਰਾ ॥
ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਹਮ ਲਾਹਾ ਖਾਟਿਆ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥
ਸੰਤਨ ਮੋ ਕਉ ਪੂੰਜੀ ਸਉਪੀ ਤਉ ਉਤਰਿਆ ਮਨ ਕਾ ਧੋਖਾ ॥ (ਪੰਨਾ-614)

ਸੰਤ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਇਆ ਸਰਬ ਕੁਸਲ ਤਬ ਥੀਆ ॥ (ਪੰਨਾ-610)

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਪਾਏ ਨਾਮ ਰਤਨੁ ॥
ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਏਕ ਊਪਰਿ ਜਤਨੁ ॥...
ਸਾਧਸੰਗਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰਸੁ ਭੁੰਚਾ ॥...
ਸਾਧਸੰਗਿ ਬਸਤੁ ਅਗੋਚਰ ਲਹੈ ॥
ਸਾਧੂ ਕੈ ਸੰਗਿ ਅਜਰੁ ਸਹੈ ॥
ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਪਾਏ ਨਾਮ ਨਿਧਾਨ ॥
ਨਾਨਕ ਸਾਧੂ ਕੈ ਕੁਰਬਾਨ ॥...
ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨਹੀ ਕਛੁ ਘਾਲ ॥
ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲ ॥...
ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਲਗੈ ਪ੍ਰਭੁ ਮੀਠਾ ॥
ਸਾਧੂ ਕੈ ਸੰਗਿ ਘਟਿ ਘਟਿ ਡੀਠਾ ॥ (ਪੰਨਾ-271-72)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਆਸਰੈ ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ਲਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-966)

'ਰੱਬ-ਸੈਭੰ', 'ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ' ਹੋਣ ਕਾਰਣ, ਕਿਸੇ ਬੰਧਨਾਂ ਜਾਂ 'ਹੁਕਮ' ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਆਪ 'ਹੁਕਮੀ' ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ, ਆਪਣੇ ਅਪਾਰ ਅਤੇ ਅਭੁੱਲ 'ਹੁਕਮ' ਦੁਆਰਾ ਰਚਿਆ ਅਤੇ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਕੋ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤਦਾ ਏਕਾ ਸਿਰਿ ਕਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-425)

ਆਪੇ ਸਾਜੇ ਆਪੇ ਰੰਗੇ ਆਪੇ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥ (ਪੰਨਾ-722)

ਹੁਕਮੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਸਾਜੀਅਨੁ ਬਹੁ ਭਿਤਿ ਸੰਸਾਰਾ ॥
ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਪੀ ਕੇਤੜਾ ਸਚੇ ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-786)

ਆਪੇ ਕਰੇ ਕਰਾਏ ਆਪੇ ਹੁਕਮੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ਹੇ ॥ (ਪੰਨਾ-1043)

ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਹੁਕਮੁ ਵਰਤੈ ਪ੍ਰਭ ਤੇਰਾ ਚਹੁ ਦਿਸਿ ਨਾਮ ਪਤਾਲੰ ॥ (ਪੰਨਾ-1275)

ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ ਦੇ 'ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿਚ ਤਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਆਤਮਿਕ 'ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ' ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੈ, ਜਿਥੇ—ਸਦਾ ਅਨੰਦ, ਸਦਾ ਸੁਖ, ਸਦਾ ਪਿਆਰ, ਪ੍ਰਿਮ ਰਸ, ਮਹਾ ਰਸ, ਸਦਾ ਰੰਗ, ਸਦਾ ਚਾਓ, ਸਦਾ ਖੇੜਾ, ਸਦਾ 'ਹੁਣ' ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪਰ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਕਈਆਂ ਪੱਧਰਾਂ (levels) ਉਤੇ ਅਨੇਕਾ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ 'ਹਉਮੈ' ਅਤੇ ਸਿਆਣਪ ਦੁਆਰਾ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਅਨੇਕਾਂ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਾਂ—

1. ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਨੂੰਨ
2. ਸੂਬਾਈ ਕਾਨੂੰਨ
3. ਨਗਰ ਪਾਲਕਾ ਕਾਨੂੰਨ
4. ਗਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਕਾਨੂੰਨ
5. ਇਖਲਾਕੀ ਰਵਾਇਤਾਂ (moral obligations)
6. ਭਾਈਚਾਰਕ ਰਿਵਾਜ
7. ਧਾਰਮਿਕ ਮਰਿਆਦਾ
8. ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾ ਦੇ ਨਿਯਮ
9. ਵਹਿਮਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ
10. ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਦੇ ਬੰਧਨ
11. ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ
12. ਕੁਸੰਗਤ ਦਾ ਅਸਰ

ਇਹ ਬਾਹਰਲੇ 'ਜੀਵਨ-ਬੰਧਨ', ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਨੂੰ 'ਨਾ-ਬੁੱਝਣ' ਅਤੇ 'ਨਾ-ਮੰਨਣ' ਦਾ ਹੀ ਨਤੀਜਾ ਹਨ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਹੀ ਫਸੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਦੁਖ ਭੋਗਦੀ ਹੈ।

ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਜੀਉ ਬੰਧੁ ਹੈ ਨਾਮੁ ਨ ਵਸੈ ਮਨਿ ਆਇ ॥ (ਪੰਨਾ-560)

ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਭਿ ਬੰਧਨਾ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਸਨਬੰਧੁ ॥

ਮਮਤਾ ਮੋਹੁ ਸੁ ਬੰਧਨਾ ਪੁਤ੍ਰ ਕਲਤ੍ਰ ਸੁ ਧੰਧੁ ॥ (ਪੰਨਾ-551)

ਇਹੁ ਕੁਟੰਬੁ ਸਭੁ ਜੀਅ ਕੇ ਬੰਧਨ ਭਾਈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾ ਸੈਂਸਾਰਾ ॥(ਪੰਨਾ-602)

ਜੋ ਜੋ ਕਰਮ ਕੀਓ ਲਾਲਚ ਲਗਿ ਤਿਹ ਤਿਹ ਆਪੁ ਬੰਧਾਇਓ ॥ (ਪੰਨਾ-702)

ਅਨਿਕ ਕਰਮ ਕੀਏ ਬਹੁਤੇਰੇ॥ ਜੋ ਕੀਜੈ ਸੋ ਬੰਧਨੁ ਪੈਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-1075)

ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਧਾਰਿ ਬੰਧਨਿ ਬੰਧਿਆ ॥
ਨਰਕਿ ਸੁਰਗਿ ਅਵਤਾਰ ਮਾਇਆ ਧੰਧਿਆ॥ (ਪੰਨਾ-761)

ਇਹੁ ਮਨੁ ਧੰਧੈ ਬਾਂਧਾ ਕਰਮ ਕਮਾਇ ॥
ਮਾਇਆ ਮੂਠਾ ਸਦਾ ਬਿਲਲਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-1176)

ਫਾਸਨ ਕੀ ਬਿਧਿ ਸਭੁ ਕੋਊ ਜਾਨੈ ਛੂਟਨ ਕੀ ਇਕੁ ਕੋਈ ॥ (ਪੰਨਾ-331)

ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਰਵੈ ॥
ਬਾਂਧਨਿ ਬਾਂਧਿਆ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਵੈ ॥ (ਪੰਨਾ-728)

84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਤਾਂ ਅਨਜਾਣੇ ਹੀ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ 'ਕਮਾ' ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਤਾਂ ਹਉਮੈ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ, ਜਾਣ-ਬੁੱਝ ਕੇ, ਜਾਂ ਮਚਲੇ ਹੋ ਕੇ—

1. ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਤੋਂ ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਅਤੇ ਬੇ-ਮੁੱਖ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ

2. ਮਾਇਕੀ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਖਾਹ-ਮਖਾਹ ਫਸ ਰਹੀ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਅਵਤਾਰ, ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ, ਆਪਣੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਅਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਤਾੜਨਾ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ, ਪਰ ਫੇਰ ਭੀ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਗੁਆਚਿਆ ਤੇ 'ਆਫਰਿਆ ਫਿਰਦਾ' ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ—

1. ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣ,

2. ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬੁੱਝਣ, ਪਹਿਚਾਨਣ,

3. ਮਾਇਕੀ ਬੰਧਨਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਣ,

4. ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਅਤੇ ਕਮਾਉਣ,

5. ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਣ ਦੀ ਸੋਝੀ, ਖਿਆਲ, ਫੁਰਸਤ ਹੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨਾ 'ਲੋੜ' ਹੀ ਭਾਸਦੀ ਹੈ। ਉਦਮ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਇਹ ਸਾਰੇ ਲੇਖ ਦੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਉਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਇਉਂ ਚਾਨਣ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ :—

ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਨ ਜਾਪੀ ਕੇਤੜਾ ਲਿਖਿ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-53)

ਏਕੋ ਨਾਮੁ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰਿ ਦੀਆ ਬੁਝਾਇ ਜੀਉ ॥ (ਪੰਨਾ–72)

ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣਿ ਤਾ ਖਸਮੈ ਮਿਲਣਾ ॥ (ਪੰਨਾ–92)

ਸੋਈ ਸਿਆਣਾ ਸੋ ਪਤਿਵੰਤਾ ਹੁਕਮੁ ਲਗੈ ਜਿਸੁ ਮੀਠਾ ਜੀਉ ॥ (ਪੰਨਾ–108)

ਸਚਾ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਣਿਆ ॥
ਗੁਰਮਤੀ ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਸਚੁ ਪਛਾਣਿਆ ॥ (ਪੰਨਾ–144)

ਸੇਵਕ ਕਉ ਸੇਵਾ ਬਨਿ ਆਈ ॥
ਹੁਕਮੁ ਬੂਝਿ ਪਰਮ ਪਦੁ ਪਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ–292)

ਜਿਨਿ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਤਾ ਹਰੀ ਕੇਰਾ ਸੋਈ ਸਰਬ ਸੁਖ ਪਾਵਏ ॥ (ਪੰਨਾ–440)

ਹੁਕਮੁ ਤੇਰਾ ਖਰਾ ਭਾਰਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਿਸੈ ਬੁਝਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ–441)

ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਜੀਵਤੁ ਮਰੈ ਹੁਕਮੈ ਬੂਝੈ ਸੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ–555)

ਹੁਕਮੁ ਮੰਨਹਿ ਤਾ ਹਰਿ ਮਿਲੈ ਤਾ ਵਿਚਹੁ ਹਉਮੈ ਜਾਇ ॥
ਹਉਮੈ ਵਿਚਿ ਭਗਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੁਝਿਆ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ–560)

ਹੁਕਮੁ ਬੁਝੈ ਸੋ ਜੋਗੀ ਕਹੀਐ ਏਕਸ ਸਿਉ ਚਿਤੁ ਲਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ–908)

ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਖਸਮ ਕਾ ਦੂਜੀ ਅਵਰ ਸਿਆਣਪ ਕਾਇ॥ (ਪੰਨਾ–991)

ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ॥ ਜੁਗਹ ਜੁਗੰਤਰ ਕੀ ਬਿਧਿ ਜਾਣੈ॥ (ਪੰ.–1027)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਸੁ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਮਾਨੈ ਹੁਕਮੁ ਸਮਾਇਦਾ॥ (ਪੰਨਾ–1037)

ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਹੁਕਮੁ ਕਮਾਵੈ ਹੁਕਮੇ ਕਢਦਾ ਸਾਹਾ ਹੇ॥ (ਪੰਨਾ–1054)

ਹੁਕਮੁ ਬੂਝੈ ਸੋ ਸੇਵਕੁ ਕਹੀਐ॥ (ਪੰਨਾ–1076)

ਏਕੋ ਏਕੁ ਸਭੁ ਆਖਿ ਵਖਾਣੈ॥
ਹੁਕਮੁ ਬੂਝੈ ਤਾਂ ਏਕੋ ਜਾਣੈ॥ (ਪੰਨਾ–1176)

ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਨੈ ਸੁ ਏਕੋ ਜਾਨੈ ਬੰਦਾ ਕਹੀਐ ਸੋਈ॥ (ਪੰਨਾ–1350)

ਹੁਕਮੁ ਬੂਝਿ ਜਨ ਭਏ ਨਿਹਾਲਾ ਇਹ ਭਗਤਾ ਕੀ ਘਾਲਣਾ॥ (ਪੰਨਾ–1077)

ਜੀਅੜਾ ਅਗਨਿ ਬਰਾਬਰਿ ਤਪੈ ਭੀਤਰਿ ਵਗੈ ਕਾਤੀ॥
ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੈ ਸੁਖੁ ਹੋਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ॥ (ਪੰਨਾ–156)

(ਚਲਦਾ........)